

Vogels beschermen in Nederland over 10, 25 en 75 jaar

Gerard Ouweneel

Wat is het perspectief van natuurbescherming in Nederland? Positief omdat een paar honderdduizend hectaren 'natuur' de bestaande 'bloempotreservaten' gaan aanvullen en zowaar bij plannenmakerijen natuur tegenwoordig mag aanschuiven? Of negatief om het sombere vooruitzicht dat over enkele decennia alles hetgeen ligt buiten de op stapel staande Ecologische Hoofdstructuur, zal bestaan uit verstedelijkte woestenij? Vooruitzichten tussen hoop en vrees. Hoe dan ook, natuurbescherming in Nederland bevindt zich op een keerpunt. Waarbij ook bescherming van vogels een nieuw tijdperk is ingegaan.

Wie vogelbeschermingsjaarverslagen van drie kwart eeuw terug doornemt, leest over het vuurtorenvraagstuk, stookolieslachtoffers, natuurverarming in Friesland, afname van Ooievaars en over vogelvrijverklaring van Spreeuwen. Enkele van die kwesties hebben anno 1996 niet aan actualiteit ingeboet. Maar vogelbeschermers van nu kunnen, per saldo, tot de conclusie neigen dat vergeleken met beschermingsvraagstukken waarvoor zij zich in de volgende eeuw zullen zien geplaatst, wijlen collega's van zeventig jaar geleden, zich ongerust maakten over problemen van Madurodamformaat. Want om in een Nederland met snel oprukkende verstedelijking en steeds fijnmaziger infrastructuur vogels te beschermen, moet men een behoorlijke dosis optimisme meedragen. En wordt toch succes geboekt, dan trekken de gekoesterde soorten in de herfst een wereld in die inmiddels vijftien miljard mensen herbergt... een mirakel dat ieder voorjaar uit die wereld naar dit land nog vogels terugkeren.

Maar misschien ligt het anders. Beschouwen velen vogelbeschermingsactiviteiten van zeventig jaar terug als definitief achter de rug zijnde Middeleeuwen en zijn deze lieden vol vertrouwen aan het voorsorteren naar de eenentwintigste eeuw. Immers, een breed publiek zet hoog in voor natuurbescherming, natuur krijgt grond toegeschoven en zit ook aan tafel bij voorbereidin-

gen van grote projecten. Vogelaars zagen deze eeuw ten minste vijftientig soorten zich nieuw als broedvogel in Nederland vestigen, terwijl slechts zes definitief verdwenen, waarvan de laatste al weer tientallen jaren geleden. Ziet het er niet naar uit dat de in Nederland al honderdvijftig jaar voortdurende natuurvernietigingsbulldozer weliswaar nog niet tot stilstand is gekomen, maar wel van koers verandert?

Eigendom

Ons een voorstelling maken van Nederland een halve eeuw verder vereist verbeeldingskracht. Extrapoleren wij hetgeen zich in dit land voltrok ruwweg tussen 1950 en thans, dan zijn de vooruitzichten omineus: een land vol mensen die moeten wonen, werken, zich verplaatsen en amuseren en die bovendien rijk willen blijven en Nederland groen houden. Een land met hopelijk nog wel of misschien weer een aantal gebieden met natuurlijke waarde van een oppervlakte met enige allure: de Wieden, de Ronde Venen, Biesbosch, Vechtplassen, Haringvliet, Schouwens Zuidkust, met elkaar verbonden door de Ecologische Hoofdstructuur. Daarbuiten verstedelijking met daartussen parkachtige landschappen die onderdak bieden aan het standaardpakket vogels. Een pakket dat nog wel uitbreiding zal ondergaan en waartoe ook soorten zullen behoren die wij thans als exoten beschouwen (Lensink

Voorlichting aan het publiek over hetgeen is te verwachten in de reservaten. Takernmeer, Zweden. Foto: Gerard Ouweneel.

Observatiehutten zijn onmisbaar om een breed publiek te interesseren in vogelbeschermingswerk. Takernmeer, Zweden.
Foto: Gerard Ouweneel.

1996). De terreinbeherende organisaties hebben dan hun kennis omtrent het scheppen van voorwaarden om geselecteerde soorten tot broeden te bewegen, stevig uitgebreid en indien het ministerie is doorgegaan op basis van beloftevolle maar wankel rethoriek vergunningen te geven voor (her)introductions, zal men over een halve eeuw in dit land in de weer zijn soorten die thans ondenkbaar zijn, tot broeden te bewegen. Kortom, Nederland zal ook in 2050 de vogels bezitten die de natie verdient, hetgeen er best heel wat kunnen zijn (Ouweneel 1984). Alleen, de soorten waaraan Nederland thans faam ontleent, zullen voornamelijk broeden in reservaten. Daarbuiten... het standaardpakket. Terreinbezit is daarom de moeilijke maar noodzakelijk te volgen weg om te komen tot voor rode-lijstsoorten meest kansrijke situaties. De komende decennia zal blijken dat beschermen van onze vogels, in het bijzonder die rode-lijstsoorten, nog meer dan thans al het geval is, in handen gaat komen van Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten, de provinciale landschappen, ergo de organisaties die natuurterreinen bezitten of beheren. Met steeds uitbreidende kennis wat met natuurbouw valt te bereiken, zullen die instanties ook steeds meer in staat zijn te registreren welke vogelsoorten er wel dan niet komen broeden. Dat scheidt verantwoording!

Vogelwerkgroepen

Naast die landelijke en provinciale instellingen, zal de belangrijke functie die lokale vogelwerkgroepen, vogelwachten of natuurbeschermingsverenigingen thans innemen, stevig kunnen groeien. Sovon Vogelonderzoek Nederland rekruteert het waardevolle netwerk van waarnemers vooral uit deze lokale organisaties. Hierdoor is een nuttige wisselwerking ontstaan. Als onbetwist boekhouder van de vaderlandse avifauna informeert Sovon haar tellerskorps steeds op professionele wijze over het reilen en zeilen van onze vogels. Voorzien van die informatie kunnen regionale organisaties zich dan inspannen voor soorten, waarvan Sovon signaleert dat

steun nodig is. Immers, geen instantie is zo goed in staat om plaatselijk iets te bereiken dan vogelbeschermers ter plekke. Men kent de lokale mogelijkheden, de juiste personen en hoe invloed uit te oefenen op politiek of beslissende besluitvormingsprocedures waar natuurbelangen in het geding zijn. Ook krijgen plaatselijke organisaties gemakkelijk toegang tot de lokale pers of ze verzorgen hierin eigen rubrieken, waardoor ze sturend werken en opinies mobiliseren.

In de streek waarin schrijver woont, groeide de eigen natuur- en milieugroepering tijdens de ruim twintig jaar van haar bestaan tot een organisatie met vertakkingen in de samenleving. Zo wist men te bereiken dat, terwijl een grote ruilverkaveling al in uitvoering was, allen die belangen bezaten in een in het ruilverkavelingsgebied gelegen grootschalig veenweidegebied, nogmaals aan tafel kwamen. Met als resultaat beloftevolle winst voor natuur.

Nu natuurontwikkeling wordt alom gecelebreerd, waarbij overigens deze op onze breedte bijna altijd eindigt in dicht bos, gloort voor regionale milieugroeperingen een grote toekomst. Want om de schijn te bewaren, zullen tussen naar elkaar groeiende stedelijke agglomeraties groenstroken blijven gehandhaafd. In die zones zal het streven zijn gericht op afwisseling. Plaatselijke verenigingen kunnen bij inrichting van die zones creatief adviseren om tot voor vogels perspectievolle situaties te komen. Voorts lijkt een rol weggelegd voor de regio's doordat het ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij heeft gekozen voor meer 'boeren natuur', waarmee een koers is aangeduid om natuurbeheer meer te laten verzorgen door particulieren. Hoe dit beheer gaat uitpakken, is afwachten, maar ook deze gang van zaken benadrukt de waarde van eigen reservaten.

Vogelbescherming

Bijna honderd jaar spant Vogelbescherming zich in voor vogels in dit land en ook, via BirdLife International, steeds meer voor projecten buiten de grenzen. Onlangs viel het besluit de reser-

ten af te stoten, waarmee de vereniging, zeker gelet op het Nederland van de volgende eeuw, een belangrijke, zo niet de belangrijkste kant van het beschermingswerk aan andere organisaties overliet. Of het besluit verstandig was is de vraag. Want afgezien van missionair werk in het buitenland, waarbij Vogelbescherming Nederland een van de voornaamste partners is van BirdLife met een voortreffelijke staat van dienst, resteren binnenslands globaal de hoofdtaken werken aan de vogelgezindheid van het Nederlandse volk, waakhondfunctie voor zaken die misgaan of dreigen mis te gaan en lobbyen in Den Haag. Daarnaast kan de vereniging haar diensten aanbieden aan werkers in de regio.

Een van de taken van de enkele jaren geleden aangestelde regioconsulenten is onderhouden van contacten tussen Vogelbescherming en vogelwerkgroepen. In samenwerking met het Wereld Natuur Fonds wordt geprobeerd een bewakings- en alarmeringssysteem voor Nederlandse waterrijke gebieden op te zetten, waarin een cruciale rol is weggelegd voor leden van vogelwerkgroepen, aangeduid met Wetland Wachten. Het betreft een prijzenswaardige onderneming, waarvan te wensen valt dat het systeem leidt tot resultaten. Niet helemaal werd duidelijk wie initiatief neemt tot actie en hoe dat zal gebeuren wanneer het met een Nederlands wetland dreigt mis te gaan. In ieder geval staat op programma te komen tot jaarlijkse rapportage. Vogelbescherming had de laatste jaren een paar maal te maken met wisseling van directeuren, hetgeen in een tijd waarin het natuurbeschermingsspectrum snel verandert, wellicht zowel voor- als nadelen heeft. Maar voor vogels zowel binnen als buiten de grenzen is het nodig dat de organisatie daadkrachtig en creatief aan de weg timmert om een betekenisvolle rol bij het beschermen van vogels te blijven vervullen.

Rapporten

In het wat serieuzere deel van de vaderlandse praatradio zijn ruwweg twee rubrieken te onderscheiden: die van verwegdeskundigen van wie de natie er velen telt, die ons dagelijks breed uitmeten wat mis is over de grenzen en hoe de vraagstukken daar zijn op te lossen - door anderen wel te verstaan. En dan de categorie landgenoten die zich wenden tot Den Haag, óók een dusdanig omvangrijke groep, dat er iedere dag programma's mee zijn te vullen. Zo'n relaas verloopt volgens vast patroon: de belangengroep

heeft haar klachten en noden vastgelegd in een rapport, dat aangeboden gaat worden aan de hoogwaardigheidsbekleder, van wie men vindt dat die het probleem eens stevig moet aanpakken. Voor de belangengroep was het rapport het eindresultaat. En het succes van hun beleid werd afgemeten aan het aantal medewerkers dat zat te schrijven aan het bewuste rapport, waarin steevast valt te lezen hoe erg het is en dat Den Haag meer geld beschikbaar moet stellen. Hetgeen ook het steevaste besluit is van de radio-rapportage.

Voor wat natuurbescherming betreft, branden in ieder geval veel lichten in een bewegwijzering naar andere tijden - indien al ooit het schrijven van rapporten om deze aan te bieden ergens in Den Haag een formule was om tot veel succes te komen. En kans op eventueel succes zal alleen slinken. Want Den Haag vindt thans dat natuurbeheer een zaak moet worden van particulieren, hetgeen past in het beeld van een zich terugtrekkende overheid. Na de vele natuurbeleidsnota's die de afgelopen jaren door het ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij werden afgescheiden, was 'boerennatuur' de formule die uit de hoed van de begroting 1997 werd getoerd: minder geld voor aankoop van reservaatgebieden en meer beheer door particulieren. Wie de moeite neemt om alle via Haagse natuurnota's gedane beloften te toetsen aan hetgeen uiteindelijk uit de bus kwam, zal een ontoedigend gebrek aan koersvastheid opvallen - nóg een reden om het kompas te zetten op eigen reserverten. Op zelf doen!

Tot besluit de woorden van Tom Cade, geschreven in 1982.

'Increasingly in the future, the survival of species will depend on the extent to which they can make adjustments to radically changed environments and to existence in close proximity to man... Some species will be able to make such adjustments on their own... Still others will be able to do so with a little intelligent and sympathetic help from men.'

Bovenstaande woorden zullen niet alleen opgaan voor vogels in het Nederland van de volgende eeuw. Ze zullen gelden voor de vogels in het grootste deel van de wereld.

■ Gerard L. Ouweneel, Lijster 17, 3299 BT Maasdam.

LITTERATUUR:

- Anonymus (1929):** Nederlandsche Vereeniging tot Bescherming van Vogels. Verslagen en Mededeelingen 1924-1928. Amsterdam.
- Cade, T.J. (1982):** The Falcons of the World. Comstock/Cornell University Press, Londen.
- Kluiters, J. (1994):** Na BirdLife nu alle aandacht voor de regio's. Vogels 1994 (1): 14-17.
- Lensink, R. (1996):** Vreemde vogels in de Nederlandse avifauna: verleden, heden en wat voor een toekomst. Het Vogeljaar 44: 145-164.
- Osleck E.R. & F. Hustings (1994):** Rode lijst van bedreigde soorten en blauwe lijst van belangrijke soorten in Nederland. Technisch Rapport Vogelbescherming Nederland 12. Vogelbescherming Nederland, Zeist.
- Ouweneel, G.L. (1984):** Nederland krijgt de broedvogels die het verdient. Vogels 21: 92-95.
- Ouweneel, G.L. (1992):** Wanneer de daad bij de nota...? Het Vogeljaar 40: 49-50.
- Redactie (1996):** Natuurbeheer zaak van particulier. NRC-Handelsblad 17, september 1996.
- Zonneveld I. & D. Verkaar (1995):** Natuurontwikkeling: waar? De Levende Natuur 96: 134-139.